

ולא תקים לך מצבה אשר שנה ה' אלקיך – אי אפשר לגשת אל עבודתו רק כלל לא פרט – שם משמואל לפרשת שפטים

דברים טז (יח) שפטים ושטרות תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלקיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק :
 (טז) לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שחד כי השחד יעור עיני חקמים ויסלף דברי צדיקים :
 (כ) צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך :
 (כא) לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך אשר תעשה לך :
 (כב) ולא תקים לך מצבה אשר שנה ה' אלקיך

שם משמואל שופטים - שנת תר"ע

ולא תקים לך מצבה (דברים טז, כב), וברש"י מצבה - אחת,¹ מזבח - אבנים הרבה, ואף על פי שמצבה היתה אהובה בימי האבות עכשיו שנאה מאחר שעשאוה חק לעבודה זרה.² והקשה הרמב"ן שהכנענים גם במזבחות גם במצבות היו נוהגין.³ ונראה דהנה כתיב (מל"א יח, לא) ויקח אליהו שפטים עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישקאל יהיה שמו, הרי שאבני המזבח הן בדוגמת שבטי ישראל שהם כולם כאיש אחד, וזה שסיים הפסוק ישקאל יהיה שמו ששם ישראל הוא כולל כמו שכתוב בתקוני הזהר שיר בשמאלא ואל מימינא,⁴ להורות דעבודת ישראל במזבח לה' יתברך היא אף שיש לכל אחד בחינה בפני עצמו אף על פי כן נעשים כולם כאיש אחד, דפרט לא יוכל בשום אופן לגשת אל ה' יתברך, דכמו שה' יתברך מאיר לכל העולם כולו בהשואה אחת, כמו כן אי אפשר לגשת אל עבודתו רק כלל לא פרט, והוא שיהיה הכלל כולו כאחד לא נפרדין זה מזה, וזה רמז במזבח שכל האבנים יחד נעשו מזבח אחד. אבל מצבה שהיא אבן אחת נאסרה לבני ישראל, להורות שאי אפשר שתהיה עבודתם מצד הפרט רק מצד הכלל. אך כל זה הוא עכשיו, אבל בימי האבות שכל אחד מהם היה כלל וכמו שכתוב (יחזקאל לג, כד) אַחַד הָיָה אֲבָרְהָם, וביעקב כתיב (שמות א, ה) >וַיְהִי כָּל נֶפֶשׁ יִצְחָק יִרְדָּ וְיַעֲקֹב שְׁבָעִים נֶפֶשׁ, לא נפשות, ובמדרש (ב"ר פ' ע"ז) מה הקב"ה כתיב ביה (ישעיה ב, יא; ב, יז) וְנִשְׁגָּב הַלְבָדוֹ אִף בִּיעֲקֹב כתיב ביה (בראשית לב, כה) וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ,⁵ על כן היתה מצבה אהובה בימי האבות, אך אחר כך שהכנענים עשאוה חק, והם אינם כלליים שהם ענפין מתפרדין, כמו שכתוב בעשו שש נפשות,⁶ להם שייכת מצבה. וזהו אשר שנה ה' אלקיך (דברים טז, כב) כי אחד לא שריא אלא באחד.⁷

ובזה יובנו דברי המדרש בשש מעלות לכסא שלמה, חמישית לא תקים לך מצבה, יעויין שם.⁸ ולכאורה בלתי מובן מה ענין זה למלך. אך הנ"ל יובן דמלך הוא מאחד את כלל ישראל והמלך הוא מצד הכלל ונאמר (דברים לג, ה) וַיְהִי בַיְשָׁרוֹן מֶלֶךְ בְּהַתְּאֶסֵף >רְאִשֵׁי עַם יִחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל< (וגו'),⁹ ועל זה היה הכרוז לא תקים לך מצבה, להורות לו דעת דכל ענין מלכותו הוא רק מצד הכלל ולא יתגאה על הציבור ולא יהיה פרט בפני עצמו, ויהיה כמו הלב בתוך האברים שלא יתכן הלב לבדו בלתי האברים, וכמו שכתב הרמב"ם שלבו הוא לב כל קהל ישראל:¹⁰

- 1 **רש"י** לדברים טז, כב ד"ה ולא תקים לך מצבה : מצבת אבן אחת להקריב עליה אפילו לשמים.
- 2 **רש"י** לדברים טז, כב ד"ה אשר שנה : מזבח אבנים ומזבח אדמה צוה לעשות ואת זו שנה כי חק היתה לכנענים ואף על פי שהיתה אהובה לו בימי האבות עכשיו שנאה מאחר שעשאוה אלו חק לעבודת כוכבים.
- 3 **רמב"ן** לדברים טז, כב : ולא תקים לך מצבה מצבת אבן אחת להקריב עליה אפילו לשמים אשר שנה, מזבח אדמה ומזבח אבנים צוה לעשות ואת זו שנה כי חוק היתה לכנענים, ואע"פ שהיתה אהובה לו בימי האבות עכשיו שנאה מאחר שעשאוה אלו חוק לע"ז, לשון רש"י ואם כן, אסר הכתוב האשרה ואסר כל נטע בהר הבית אע"פ שכוונתו לשמים, ואסר המצבה לשמים, ושניהם מפני חוקת הכנענים. אבל לא הבינותי החק הזה, שהרי הכנענים גם במזבחות גם במצבות היו נוהגים, שהכתוב אומר ונתצתם את מזבחותם ושרבתם את מצבותם (לעיל יב ג), כי את מזבחותם תתצון ואת מצבותם תשברון (שמות לד ג), וכן בכל מקום ואולי נאמר שהחזיקו הכנענים במצבות, ולא היה להם בית ע"ז שאין שם מצבה להקטיר עליה ולצוק שמן על ראשה, וכענין שנאמר בבעל (מ"ב י כו) ויוציאו את מצבות בית הבעל, אבל המזבחות היו במקצתן להקריב גם בהם. והנראה בעיני, כי היו הכנענים השטופים בע"ז עושים בכל בתי אלהיהם מזבח להקריב עליו הקרבנות ואבן גדולה מוצבת על פתח הבית לעמוד עליה הכומרים ואילן נטוע חוצה לה לאשר דרך הבאים שם, וגם היום הנוצרים עושים כן והנה השם הנכבד שנה ומאס כל מעשיהם ואסר המצבה והאשרה, ולא השאיר רק המזבח שהוא צורך הקרבנות אשר הוא יתברך צוה בהם, והיו נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו מאז קודם היות ע"ז בעולם. וטעם אשר שנה - ביאור, כי השם צוה (שמות כ כד כה) מזבח אדמה תעשה לי, ואם מזבח אבנים תעשה לי, וביאר משה כי באלה יחפוץ, להוציא המצבה כי שנאה, כי כל מעשיהם שנואין לפניו, וצוה את ישראל שלא יעשו כמעשיהם אבל בימי יעקב לא נאמר עדיין ובחקותיהם לא תלכו (ויקרא יח ג), ולכך היה משתמש במצבה לשם שמים כמנהג העובדים :
- 4 **תיקוני זהר** ג ע"א : ועל שמה אתקרי עמודא דאמצעייתא ישראל, שיר א"ל, שיר משמאלא שיר דלויים, א"ל מימינא דכהניא, עמודא דאמצעייתא.
- 5 **בראשית רבה** עז, א : ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו (דברים לג) אין כאיל ישורון רוכב שמים בעורך... ר' ברכיה בשם ר' סימון אמר אין כאיל ומי כאיל ישורון - ישראל סבא. מה הקב"ה כתוב בו (ישעיה ב, יא; ב, יז) וְנִשְׁגָּב הַלְבָדוֹ אִף בִּיעֲקֹב לְבָדוֹ.
- 6 **ויקרא רבה** ד, ו : בעשו כתיב ביה שש נפשות וכתוב בו נפשות הרבה דכתיב (בראשית לו, ו) וַיִּקַּח עֶשָׂו אֶת נַשְׂיוֹ וְאֶת בָּנָיו וְאֶת בְּנֹתָיו וְאֶת כָּל נַפְשֹׁת בֵּיתוֹ וּבִיעֲקֹב שְׁבָעִים נֶפֶשׁ וְכתיב ביה נפש א' דכתיב (שמות א, ה) וַיְהִי כָּל נֶפֶשׁ יִצְחָק יִרְדָּ וְיַעֲקֹב שְׁבָעִים נֶפֶשׁ >(וגו') אלא עשו שהוא עובד לאלהות הרבה כתיב ביה נפשות הרבה אבל יעקב שהוא עובד לאלוהי אחד כתיב בו נפש אחת וַיְהִי כָּל נֶפֶשׁ וְגו'.
- 7 **זהר** ח"ג פא ע"א : ובגיני כך כתיב (איוב כג יג) והוא באחד ומי ישיבנו, לא שארי קודשא בריך הוא ולא אשתכח אלא באחד, אחד מבעי ליה, אלא במאן דאתתקן בקדושה עלאה למהוי חד, כדן הוא שריא באחד, ולא באתא אחרא.
- 8 **דברים רבה** ה, ו : ד"א שופטים ושטרות א"ר אחא בוא וראה שש מעלות היה לכסא של שלמה מנין שנא' (מלכים א' ז) שש מעלות לכסא ובפרשה זו כתובים ששה דברים בלא תעשה ואלו הן לא תטה משפט ולא תכיר פנים ולא תקח שוחד לא תטע לך אשרה ולא תקים לך מצבה ולא תזבח לה' אלקיך שור ושה הרי ששה והיה הכרוז עומד לפני כסאו של שלמה כיון שהיה עולה מעלה הראשונה היה כרוז לא תטה משפט מעלה השנייה היה כרוז לא תכיר פנים שלישית היה כרוז לא תקח שוחד רביעית לא תטע לך אשרה חמישית לא תקים לך מצבה ששית לא תזבח לה' אלקיך.
- 9 **שם משמואל** שופטים - שנת תר"ע : מלך הוא המאחד את העם להיות כולם אחד. וכעין זה הוא ר"ה, כי ע"י אחדות באין למלכות, כמ"ש בזוה"ק (פי בשלח) על הפסוק בתוך עמי אנכי יושבת. אך איך באין לידי אחדות באמת שיהי' כל אחד מובלע בתוך הכלל הוא ע"י שכל אחד ואחד מבטל דעתו ורצונו מפני רצון השי"ת, וע"י כולם פונים אל הנקודה האחת המאחדתם. וזהו אלול שקודם ר"ה, אלול מלשון (איוב י"ג ד') רופאי אליל שיהי' בעיני עצמו כלא. השם משמואל חוזר פעמים רבות מאד על הרעיון האומר שמלך מאחד את העם.
- 10 **רמב"ם**, **משנה תורה**, ה"ל מלכים ג, ו : ...על הסרת לבו הקפידה תורה שנאמר ולא יסור לבבו שלבו הוא לב כל קהל ישראל לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם שנאמר כל ימי חייו.